րին են պարտական։ Անոր եզրերին մօտ կգտնենք Ցոփաց աշխարհին (այժմ Տիարպէքիր վիլայէթը) մէջ հռչակուած ձմերուկները և սեխերը։ Արդէն յիսուն տարուց աւել է նոցա ափերին մօտ բամբակ ու տօրոն ցանուելով՝ ադնց ադնիւ տեսակները կարտադրուին։ Սակայն մինչև օրս՝ ոչ տէրութիւնը և ոչ ժողովուրդը այդ բերքերէն շահուելն կասեցած է։ Այդ արդիւնաբերութիւնքը այդտեղ նեղ և անձուկ շրջանի մէջ են, և այնքան գրեթէ կմշակուին, որքան ընիկներին համար հարկաւոր են, ըստ որում այդ երկիրը՝ ամենայն կողմից գրեթէ առանձնութեան մէջ ապրելով՝ շարժում սակաւ ունի։ Վաճառականութիւնը նահապետական կացութեան մէջ է. օրինաւոր ճանապարհներ չկան, կառք ասած բանի ամէն տեսակներն ալ անծանօթ են այս նահանգին։ Երկու երեք տարի է որ այդտեղ հաստատուած է նամակատարներ (poste) ի հարկէ ըստ արևելեան սովորութեան և հեռագիծը։

Թոխմային վերա կայ քարաշէն նշանաւոր կամուրջ մը 40 կամարների վերայ հաստատած, որուն այժմ 24 աչքերէն միայն ջուր կանցնի։ Այս երևելի կամուրջը, զոր տեղացիք քրիս կող (40 աչք) կը կոչեն, իր վերա բնաւ արձանագրութիւն չունի։ Բնակչաց աւանդութիւնը նորան շինութիւնը Սուլթան Մուռադ 1 կը տայ։

Մելիդինէից մի օրական ճանապարհ դէպի արևմուտք կայ մի ուրիշ օգտակար գետակ Սուլթանսու անուամբ, որ իր սկիզբը Աղճատաղայ լեռներէն առնելով՝ և Քերեմիսի ձորերի ու նշանաւոր Էրեենայ դաշտի հարաւային ափերէն անցնելով՝ Թոխման կը թափի։ Այս դաշտին մէջ ժամանակով եղած են գիւղեր և Սուլթանսուի մեծ մասն ալ առանձին առուակով անոր մէջէն անցեր է։ Սակայն նա Աղճատաղայ լեռան առաջն լինելուն համար, նորա բնակիչները, որոնք գուցէ Հայք եղած ըլլան, այն լեռան քուրդերի նեղութենէն և երկիւղէն ցրուելով, գետակն իանդարուեր էր։ Քանի մը տարի առաջ նշանաւոր զօրապետ Ռահմայ բէկը նուաճելով այն քուրդերը, այդ դաշտին մէջ զօրաց ձմերանոց շինել տուաւ, ուրուած առուակը կրկին նորոգուեցաւ, հիմնուեցան տասնի չափ գիւղեր, որոնց մէկի բնակիչները Խարբերդի գաւառէն գաղթած Հայք են։

Այստեղ հաստատուած են այժմ երևելի թագաւորական կալուածատեղիք (Զիֆթլիք), զորս կը մշակեն զօրքերը, ուր կը լինի մեծ քանակութեամբ բրինձ և այլ բերքեր, որոնցով կը կերակրուին Տիգրանակերտի, Սեպաստիոյ և Կարնոյ կուսակալութեանց մէջ եղած բնակիչների մեծ մասը։

Մելիդինայից դէպի արևմուտք չարունակ հինգ ժամուայ ճանապարհ գեղեցիկ այգիներ են, որոնք սեպհական են այլ և այլ գիւղերի և որոնց վերջինը Քունգուբեկ կը կոչուի։ Այս գիւղին մօտիկ և նորան հարաւային կողմն եղած լեռան ստորոտէն հոսած բազմաթիւ ջրերը մեծկակ գետ մը կը ձևացնեն, զոր Դերմասի Սուի կը կոչուի։ Այս գետը նոր Մելիդինոյ հարաւային կողմն եղած տների և այգիների առաջովը կանցնի, իսկ հին Մելիդինոյ մէջէն և բիւրաւոր այգիները ընդորս և հին Մելիդինոյ անհամանում հողերը անոր ջրերով կոռոգուին։

Մելիդինոյ նահանգը առաւել դաշտային երկիր է, քան թէ լեռնային, նա ունի Տաւրոսի ճիւղերից երկու գլխաւոր լեռներ, որոնց մէկը քաղաքի արևելեան հիւսիսային կողմն է որ Աղճատաղ կը կոչուի։ Իսկ միւսը հարաւային դիէն ձգուած, որ Պեկ կամ Մելիքան-տաղի կանուանուի։ Ասոնց երկուսի վերա ալ կան շատ նշանաւոր ամարանոցներ, որոնց ոչխարը, եղը, պանիրը, մեղրը խիստ գովական են, զորս կը տանեն Հէլեպ, Շամ, Ուրֆայ և այլ շատ քաղաքներ. իսկ մեղրը առաւել Կ. Պոլիս։ Այս լեռներումն շատ կան նոյնպէս բուրդ, գիւտոր, շիրեշ, քիթրայ, մի տեսակ խոտից հանած ծամոն, որոնք նոյնպէս կարաւանով կը գնան Կ. Պոլիս Հալեպ և Պիլենկի նաւահանգիստը։

Մելիդինոյ նահանգին մէջ հանքային ջրեր բնաւ չը կան։ Իսկ հանքերի կողմէն մի պղինձի և մի քանի տեղ ալ բորակի հանքեր յայտնի են։ Առաջինը Մելիքքանու լեռան վրա եղած Ջանիպեկ գիւղի մօտ է։ Իսկ երկրորդը Եփրատի մօտերքը ձգուած Շուրայ և Իզոդլի կոչուած քուրդարնակ գաւառների մէջ են։ Այժմ այս երկու հանքերն ալ երեսի վերա ձգուած են։ Ասկէ քանի մը տարի առաջ, այժմեան Սեպաստիոյ կուսակալ Հաճի Իզզէթ փաշան Խարբերդու կառավարիչը, փորձ փորձեց այդ պղինձի հանքը մշակել տալու։ Ուստի բերուեցան Կ. Պոլսէն վարպետներ և գործը ըսկըսուեց։ Սակայն երեք տարի այդ ձեռնարկութիւնը չարունակելէն յետ նորէն դադարեց։ Իսկ ինչ կը վերաբերի բորակի հանքերին, մինչև օրս՝ նորանց վերայ ոչ ուշադրութիւն դարձրած է և ոչ ալ դարձնող կայ։ Միայն այնտեղի քուրդերը՝ նորանից առատ վառօդ շինելով՝ ադեկ միմեանց կը կոտորեն, աւազակութիւն, գողութիւն և այլ վայրենութիւններ կանեն։

Յակոբ Գ. Կարապետեանց։

ՆԱՄԱԿ ՎԻԼԼՆԱՅԻՑ

Աշխարհահանդէսն դեռ պատրաստ չէ և կը բացվի միայն մայիսի 1-ին, այնպէս որ ոչոքին չեն թոյլատրում շինութեան մէջ ներս մտնելու։ Անցեալ օրն ես ինչպէս մասնակից ռուսաց բաժնի, տոմսակով ներս գնացի։ Ռուսաց բաժինը լաւ տեղն է նշանակված։ Ուղղակի շինութեան մէջ ապրանք բերելու համար երկաթուղի է շինած, իսկ քաղաքի միջից աւելացրած է ձիու երկաթուղին մինչև Պրատերը ժողովրդի երթևեկութիւնը հեշտացնելու համար։ Նոյնպէս կայ և օմնիբուսի ընկերութիւնը։

Անցեալ օրը հանդէսին այցելութիւն արաւ ռուսաց մեծ իշխան Վլադիմիր Ալէքսանդրովիչը։

Որովհետև հանդէսը դեռ ևս բացված չէ, կը հաղորդեմ ձեզ քանի մի տեղեկութիւններ Վիլլնայի լուրերից։

Անցեալ օրը Վիլլնայի մէջ թունաւորվեց մի դերասանուհի Էմմա Ֆելկնէր անունով։ Պատճառը այն էր, որ նա ունէր մի սիրական բանկիր, որ երկու օր առաջ յայտնել էր թէ մտադիր է ամուսնանալ մի այլ օրիորդի հետ։

Վիլլնայի մօտ մի գիւղում մի մարդ սպանել էր ռէվոլվերով իր կնոջը անզգուշութենից։

«Ալանտիկ» շոգենաւի կործանված 1038 հոգուց ազատուել են միայն 300 մարդ։

Այս օրերս հասաւ Վիլլնա մեր նշանաւոր նըկարիչ Այվազովսկին, իր նկարչութիւնները հանդէսի վրա ներկայացնելու նպատակով։

Այստեղի Մխիթարեան հայրերը ստանում են ձեր «Մշակ» լրագիրը, բայց իմ ստացած համարները կարդացողների աւելի ընդարձակ շրջանին մատչելի են։ Մանաւանդ մեր վաճառականները ուրախանում են, երբ կարողանում են կովկասից լուրերը լսել։

Առ այժմ վերջացնում եմ նամակս, խոստանալով, որ եթէ ժամանակս ների, դարձեալ կը գրեմ ձեզ։

Ապրիլի 15. Ա. Վարդապետրիկեանց

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մեր ամբոխը գնահատում է այն, ինչ որ գրաւում է նրա համակրութիւնը։ Պ. Աւալեանցը «Արշակի» ներկայացման ժամանակ, երբ իր ձայնով, դէմքով և շարժուածքով արտայայտում էր այն ատելութիւն, որով պարսիկ Ազանոզանը ուզում էր ողջ ողջ կուլ տալ բոլոր հայերին,—շատերը հարկաւոր համարեցին սուլել և մինչև անգամ հայհոյել նրան։։։ Ինչ էք այդքան չվացնում ու աղմուկ անում, հարցրի ես իմ կողմը նստած մի պարոնից։—«Վա, պատասխան տուեց նա, չը տեսնար ինչեր ասեց այն մարդը Հաուց վրա»։

Կարծես թէ դերասանը մեղաւոր էր, որ ճըշդութեամբ կատարեց իր դերը։

***

Ընթերցողի ուշադրութիւնը դարձնում ենք ռուս «Судебный Журналъ» ամսագրի յունվար և փետրվար ամսի տետրակում տպված Առևտրական դատարանի մասին յօդվածի վրա (проектъ торговаго судопроизводства) որ բառ առ բառ նման է այն գրվածքին որ հայերէն լեզվով «Մեղու Հայաստանի» լրագրում այդ նիւթի, վրա երկու առաջնորդող յօդվածի պէս է տպվել։ Զարմանում եմ թէ ռուս ամսագիրը բառ առ բառ թարգմանելով հայոց թերթից չէ, ցոյց տալիս բնագիրը ընթերցողին։ Բայց աւելի զարմանալին էն է, որ թարգմանութիւնը տպվել է յունվարին և փետրվարին, իսկ բնագիրը ապրիլին։։։

***

Մայիսի 1-ին փառաւոր կերպով բացվեցաւ Վիլլնայի համաշխարհային հանդէսը։ Ավստրիայի կայսրը, իշխանները և Գերմանիայի թագաժառանգը ներկայ էին։

***

Վիլլնայի պոլիցան ստացաւ Լոնդոնից ֆոտոգրաֆիական պատկերների մեծ քանակութիւն այն բոլոր գողերի և այլ թէ իրական թէ արական սեռի չարագործների, որք դիտաւորութիւն ունին պատուել իրանց ներկայութեամբ Վիլլնայի աշխարհահանդէսը։

***

Պ. Մկրտիչ Միհրանեանցը, որի յայտարարութիւնը լիմոնաթ գազէզի և զէլցէրեան ջրի ընկերութեամբ չինելու վրա մեր լրագրումը տպվեցաւ, Սուխում-կալէ վերադարձած լինելով, այնտեղից խնդրում է որ մենք հրատարակենք, թէ նրա առաջարկութեան մասնակից լինել ցանկացողները թող բարեհաճեն իրանց կամքը յայտնել նրան նամակով։

***

Այս օրերումս Թիֆլիսի վանքի մայր եկեղեցում կատարվեցաւ մկրտութեան հետևեալ հանդէսը՝ մի թուրք տղամարդ ընդունումէր հայ-լուսաւորչական կրօնքը։

***

Ահա մի շաբաթ է, որ Թիֆլիսում օդը անտանելի տաք էր։ Ապրիլ ամսի համար այդ տեսակ տաքութիւնը անբնական էր։ Բաղդաւորաբար մայիսի 2-ին եկած անձրևից յետոյ եղանակը հովացաւ։

***

«Մշակի» այս 16-որդ համարը ուշացաւ, պատճառ որ մենք Տէրէթէլու տպարանից տեղափոխվումէինք Մէլիքովի տպարանը, որտեղ և տրպվում է այժմ մեր թերթը։

***

Մենք ստանում ենք զանազան քաղաքներից և զանազան դասի մարդիկներից համակրական նամակները մեր 9-որդ համարում տպված «Հոգևորականութիւն և ժողովուրդ» յօդվածի առիթով։

***

Ուշադրութիւն դարձնելով արտաքին տեսութեան մէջ տպված Թիւրքիայի վերաբերութեամբ յօդվածի վրա, աւելորդ չենք համարում ասել թէ Kölnische Zeitung լրագրի խօսքերից երևում է որ կալանաւորվածների երկուսը՝ Թատրոնի դիրեկտորը և «Իրէթ» լրագրի հրատարակողը հայեր են։ Բայց բոլոր կալանաւորվածներից որք մարտի 28-ին աքսորանք ուղարկվեցան, Թիւրքաց տէրութիւնը ներեց միայն յիշեալ երկու հայերին

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ԹԻՖԼԻԶԻ ՎԱՃԱՌԱՆՈՑ
(Մայիսի 3-ին)։

ՈՍԿԻՆ, (պօլուիմպէրիալ)	6 ռ.	8	կ.
ԲԱՄԲԱԿԸ Երևանու.	4 „	—	—
„ Երկրորդ տեսակը . .	4 „	—	—
„ Ամերիկաի սերմից .	6 „	80	„
ԲՈՒՐԴԸ Թուչի	5 „	50	„
„ „ Երկրորդ տեսակը	5 „	—	—
„ Թարեքեամի	3 „	—	—
ՇԱՔԱՐԸ Ռոսի (Բրօցկու)	7 „	35	„
„ „ միւս տեսակը . .	7 „	15	„
„ զագրանիցու տրանցիդ.	5 „	10	„
մաքսը վճարած	8 „	35	„
ՇԱՔԱՐԱԻԱԶԸ Ռոսի.	6 „	30	„
ՂԱՀՎԱ Լիվանի լաւը.	15 „	50	„
ՂԱՀՎԱ Մօկո, շատ լաւը . . .	17 „	50	„
„ Մարտինիկոյի, ցածրը .	13 „	50	„

ԱԼԻՒՐԸ Երևանի առաջին տեսակը.	1 „	40	„
„ „ Երկրորդ տեսակը	1 „	40	„
ԱԼԻՒՐԸ Գեանջու հասարակ . .	1 „	65	„
„ Շորագեալու	1 „	65	„
ԳԱՐԻՆ Երևանի.	1 „	—	—
ՊՂՊԵՂԸ	11 „	—	—
ՇԻՐԲԱԽՏԻ ձէթ.	8 „	—	—
ՄՈՄ	13 „	20	„

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՎԱՃԱՌԱՆՈՑ
(Մայիսի 4-ին)

ՓՈԽԱՆԱԿ. բարաթ պօղ. . . վճա. . .	6—77
„ „ Թարիզում վճա. . .	4—82
ՄԱՐՍԵԼ և Փարիզ, 100 բուբլին աժէ. .	345 ֆր.
ԼՕՆԴՕՆԻ վերա, (Օղէսայի կուրսը) ։ 7 բուբլի 34½ կոպէկը աժէ	1 լիրա
ՄԱՐՍԵԼՈՒՄ բամբակի 50 քիլօ (3 փութ 2 գրվ.) ծախվումէ	75 ֆր.
ՄԱՐՍԵԼՈՒՄ Երևանու Ամերիկ. սերմի բամբակը ծախվումէ	95 ֆր.
„ առաջին տեսակը . . .	72½ ֆր.
„ երկրորդ տեսակը . . .	62½ ֆր.
ՄԱՐՍԵԼՈՒՄ Թուչի սպիտակ բուրդը ծախվումէ	114 ֆր.
„ երկրորդ տեսակը . . .	90 ֆր.
„ գառան բուրդը աժէ . .	123 ֆր.
„ Թարաք. բուրդը աժէ	82 ֆր.
„ Ղարաք. բուրդը աժէ . .	60 ֆր.
„ երկրորդ տեսակը. . .	55 ֆր.

ՌԱՇՏ արբեչումի 6 բաթմանը (2 փութ 7 գրվանքայ) 170—180 դրան (10 դրանը 3 բուբ. 22 կ.)

ՄԱԶԱՆԴԱՐԱՆ. արբեչումի 6 բաթմանը աժէ 80 դրան։

ԿՕՍՐԱՆԴՆՈՒՊՕԼՍՈՑ խարջ Նովվայ թեկն (մետաքսը) շատ ընտիրը 147 բուբլի։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՎԱՃԱՌԱՆՈՑ։
(Ապրիլի 24-ին)

ԼՕՆԴՕՆ.—մի ռուբլի աժէ 32¾ պէնս (փոխանակ 40 պէնս)։

ՓԱՐԻԶ.—մի ռուբլի աժէ 344 սանտիմ (փոխանակ 400 սանտիմ)։

Առաջին ներքին 5% փոխառութեան տոմսակ			—
երկրորդ			—
5% Բանկի տոմսակ	„	1 շրջանի	95
„ „	„	2 շրջանի	94½
„ „	„	3 շրջանի	—

ՑԱՑՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԿԱՆՈՆԱՒՈՐ ԵՒ ՎԱՑԵԼՈՒՉ ԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ՈՒ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ։ (История и теорія каллиграфіи) Հանրկրթ գանազան ծանօթութիւններով, յուշկապարներով և դրասեղանների ու անատոմիական ստուերագրերով։— Ա. Ս. Մրանսարեանց։—Ա. Պետերբուրգ 1872 թ., 8 ծալ, էջ 274։ Մի օրինակի գինը 1 ր. 70 կ. Հինգ օրինակինը 7 ր. 50 կ., Ճանապարհի ծախսով միասին։ Գիրքը § I կանոնաւոր և վայելուչ գրութեան գրութիւնը մինչև XVIII դարու վերջը (և տեղեկութիւններ հայ տպագրութեան մասին 3—8) էջ 1—14։ § II. այս գիտութեան զարգացումը XVIII դարու վերջէն մինչև 1825 թուականը. էջ 14—19։ § III Սորա գաստավութիւնը մինչև Պարսատիրը, 19—22. § IV Պարսատիրի և նորա հետևողների դաստաւորութեան ձևը, 22—26։ § V. Ամանակով գրել ուսուցանել և մարմնամարզութեան վերաբերեալ գրագիտութիւնը (էջ 37, 59—62 և 122) 26—41. § VI. Հակմանի եղանակը 41—43. § VII. Դասատվութեան հիմնական կանոնները 44—52 § VIII. ուսանողների և ուսուցիչների պարապմունքների կերպը և յարաբերութիւնները (24՝) 58—83։ § IX. Հայ գրութեան պատմութիւնը. սեպագիր (83,249), բուն երկաթագիր, միջին երկաթագիր կամ միջակագիր, նօտրագիր, շղագիր, նրբագիր, գրամագիր, կանգակագիր, փառագիր, փակագիր և վարագագիր, 33—106. Մեր աշխատութեան հիմունքները և կերպը (249), 107—124։ X. գրչական գրասեղանները, նոցա նստարանները, սուսերագրերը և գրագիտութիւնը (124—1—IV, 149—150, 249) 125—144։ Դրչագրական սուղջապահութիւնը (195, 250, 251) 144—150։ Յաւելուած Ա։ Սովորութիւնների նշանակութիւնը դաստիարակութեան գործի մէջ, 150—178։ Յաւելուած Բ. Հանապան թանաքներ շինելու տարբերներ և համառօտ տեխնիկականը բառարան 178—189։ Յաւելուած Գ. Մեծառների տիպագրական հարկաւորութիւնը 190—196։ Յաւելուած Դ. Յառաջաբանութեան և վերջաբանութեան տեղ և հայերէն բառապրութեան գրագիտութիւնը (208—216) 196—221։ Յաւելուած Ե. Անատոմիական սուսերագրեր (224—1—16—225) և համառօտ բառարան 222—248։

Дозволено Цензурою. Тифлисъ, 4. Мая 1873 г. Մէլիքովի և ընկ. տպարան Խմբագիր—հրատարակող Գրիգոր Արծրունի